

Rafael Patxot i Lleida

JOAN ARGILES
ADVOCAT

Fa uns pocs anys vaig saber per la tele que el director de l'Editorial Abadia de Montserrat estava a punt de publicar tota la ingent obra del *Cançoner català* del *llegat Patxot*. Deia el pare Massot Muntaner que havia arribat de Ginebra un camió sencer de documentació arreplegada abans de la guerra els voluntaris que van anar pels nostres pobles recollint cançons tradicionals. Un treball semblant al que va fer l'Amades, però amb l'extens cançoner que el saber popular tenia i ningú l'havia recopilat. Un treball que va quedar estroncat a la guerra civil i la persecució de tot allò que fos català pels guanyadors i els seus continuadors.

Durant uns anys vaig col·laborar amb el Manel Ponsa, un interessat en la recerca del cançoner popular gitano català. Ell, a la vora de l'Antonio Salazar, president de l'Associació Cultural gitana de Lleida, que s'hi va abocar amb tota l'ànima, junts van recopilar alguna petita cosa del cançoner gitano-català. Deia el divulgador Manel Ponsa que el col·lectiu gitano, tradicionalment es reunia a les fires i, en especial, a la fira de Verdú, on compraven i venien bestiar. I així va trobar l'Hervabona, una cançó d'amor que cantava el nuvi a la núvia abans de casar-se, amb lletres en català i romanó:

*"Si tu sinyeles latxó" (si tu ets bo)
"Jo li penaré al meu bato" (jo li diré al meu pare)
"I ens rominyarem els dui" (ens casarem els dos)
A les festes del batre."*

Es va recuperar la *rondenya* una cançó de boda. Amb la vinguda dels nacionals es va passar a cantar en castellà. Ara la varem recuperar en català, ja oblidada en aquesta llengua. Es va recuperar la farruca. I sobretot, el taranto i la taranta,

cançons flamenques que es cantaven a Lleida i a tota la Corona d'Aragó. Son les tradicionals cançons de les mines que allí les hi va portar el famós Antonio Grau *El Alpargatero*, un oriünd de Villena, al País Valencià. Els flamencòlegs saben perfectament que aquest flamenc no es canta ni a Sevilla ni a Jerez. El recercador Manel Ponsa s'en va adonar ben aviat que, realment, estàvem davant d'un flamenc tradicional català, o més ben dit, de la Corona d'Aragó. L'Hervabona també es cantava a l'Aragó i estàvem davant d'una zona específicament flamenca diferent d'Andalusia.

En García Lorca, que havia estat l'impulsor del Primer Congrés de Flamenc a Granada, se'n va adonar de seguida que allò que cantaven els gitanets de Figueres que cantaven i ballaven pel seu amic Dalí era un flamenc diferent del que ell estava acostumat a sentir. Ells, gitanos vinguts de Lleida, de cal Femero d'Alcarràs, li van dir que allò eren "garrotins de Lleida". I així va quedar. Ell va prometre anar a Lleida, i els gitanos ho van posar en una cançó que han anat cantant. "Amic Dalí anem a Lleida, vull conèixer els garrotins", així diu la cançó recuperada.

L'alegria de la recuperació del *llegat Patxot* em va fer trucar ràpidament al nou divulgador, el pare Massot. Amablement em va contestar que no hi havia res que s'assemblés a cap cançó gitana-catalana. La meua frustració va ser gran. En Ponsa em deia que a la fira de Verdú, durant més de dues setmanes cada nit es cantava i ballava, amb la qual cosa el cançoner havia de ser extens. En Rafael Patxot era un paio català. I els gitanos, tot i parlar i cantar en català, eren una altra cosa. La recuperació de les nostres coses ha fet que cerquéssim solament el més genuí del català renunciant a parts que se les han fet pròpies els altres en exclusiva: parlo de la jota i, segons l'amic Ponsa, puc parlar del flamenc. El purisme ens ha perdut, i la separació entre païos i gitanos, també.

Potser Lleida n'és una excepció. La intel·lectualitat sempre ha estat perseguida en totes les guerres. I a Lleida ens quedaven solament els pagesos i els gitanos enfront dels funcionaris i militars que ens volien anorrear culturalment. A Lleida, la cultura ha estat, doncs, d'una banda, el garrotin i la rumba i, de l'altra, els cargols i l'olla de tros. La nostra cultura popular anava per uns altres camins que els dels païos com en Patxot. No hem tingut sort i no hem tingut un altre Patxot que ens ho hagi recuperat.